

Monster kläckta ur intuitionens fallgropar

Falska nyheter och så kallade alternativa fakta drar fram i ett segertåg som framkallar förundrad förfäran. Lögner och önsketänkande som fenomen är nu varken nya eller geografiskt begränsade. Många nordbor har ändå svårt att förstå varför en del medborgare i USA röstade som de gjorde och tycker som de gör. Det beror på att våra informationskanaler generellt sett förser oss med bättre information.

Var och en kan inte studera allt från grunden. Vilken information som tillhandahålls mig som grund för min kunskap om världen kommer alltså att genomgripande påverka min världsbild. Ofrånkomligen är informationen subjektiv och skevar åt något håll, men det finns ändå grader i skevheten, och skillnader i strävan att närma sig en objektiv beskrivning. Att källkritik införs i många skolors läroplaner bådär gott. Förhoppningsvis kommer eleverna samtidigt att begåvas med verktyg för att granska sig själva. Även förstahandsinformation färgas av observatörens förhoppningar och farhågor, men det är lätt att glömma att ifrågasätta de slutsatser jag drar av mina egna ögons vittnesbörd.

Ta nu det här med en naturnära persons iakttagelser. I många fall handlar det om långvariga observationer av fauna, flora och naturfenomen, genom vilka hen skapar sig en förståelse av den omgivande naturens processer. När något element i omgivningen förändras, drar hen slutsatser ur denna samlade kunskap. Ibland stämmer slutsatserna, ibland blir det fel. Orsakerna är flera. Till exempel har iakttagelserna ofta samlats in på ett förhållandevis begränsat område, ofta klumpvis. De av varandra oberoende datapunkterna blir få. Observationerna antecknas gärna sporadiskt eller bara i minnet, något som påverkar tillförlitligheten. Observationsdata från förändringar i processer så komplexa som t.ex. dynamiken hos en näringsväv kräver större noggrannhet än så, om sammanhangen ska kunna kartläggas.

Både minnet och slutsatserna påverkas drastiskt av mina egna intressen. Om jag upplever en viktig ingrediens i mitt liv som hotad, är det mycket sannolikt att jag tolkar tecknen på ett sätt som bekräftar min misstanke och understöder min egen lösning på problemet. I affekt glömmar jag dessutom skill-

naden mellan korrelation och orsakssamband (om A inträffar före B, är det då givet att A är orsak till B?).

När det gäller natur, är det österbottniska debattklimatet för närvarande rätt bedrövligt. Sporadiska iakttagelser och alternativ historieskrivning om importerade fåglar och utplanterade hybridhunddjur kallas sunt förnuft. Miss-tänksamhet och förakt skopas frikostigt över naturvänners inställning till icke-mänskligt liv, och lika ovälkommet är arbetet att med vetenskapliga metoder skapa djupgående förståelse av biologiska processer. Givetvis är det frustrerande att forskning tar tid. Fiskaren kan inte vänta fem år på sin lön. Men mål-tavlan för frustrationen borde sökas rationellt hellre än där det är lättast att få med sig en opinion. Låt vara att man då ofta hamnar i besvärande komplexa diskussioner om långsiktiga perspektiv och resursfördelningen i samhället.

Också vetenskap är sunt förnuft, formaliserat till en metod som i möjligas-te mån ska eliminera olika skevheter orsakade av intuitiva tankefel. Århundraden av prövning och omprövning, beräkningar och analyser krävdes innan man kunde förklara orsaken till cystisk fibros och få hem vyer från Saturnus månar. Även för att begripa sig på ett ekosystem krävs rätt ställda frågor och en hel del analyser. Hur obekvämt det än är, kan det till exempel hända att jag måste inse att min bilkörning bidrar till skarvstammens tillväxt.

Framlidne Hans Rosling, den muntert polemiske professorn i internationell hälsa, menade att man inte kan använda sig av media för att förstå världen. Man måste ha en grundläggande skolutbildning som sedan följs upp med andra fortbildningsresurser. Inte minst svenskspråkig österbottnisk dagspress tycks just nu vilja bekräfta Roslings tes om media. Adekvat faktagranskning saknas när det gäller naturfrågor och vetenskap. Det verkar vara viktigare att få internetklick än att förse läsarna med faktabaserad information. I en tid då åsiktsfrihet utan rädsla för smutskastning och repressalier inte längre är en självklarhet behövs OA mer än någonsin, som den österbottniska vetenskapliga institution med upplysande föreläsnings- och publikationsverksamhet som Svensk-Österbottniska Samfundets initiativtagare Harry Schauman efterlyste. OA:s två viktiga uppgifter är att stå för insamling och förmedling av lokalt förankrad kunskap och att fortsätta vara en mötesplats som förenar fågelskådare, jägare, botaniker, fiskare och holkbyggnande bärplockare.

IKA ÖSTERBLAD